

พืชในตำรายา

รศ.ดร.ภญ.พาลี ศิริสะอาด

ดังกล่าวมาแล้วว่า พืช อานว่า "ปืด" ในตำรายาล้านนา มักจะหมายถึง ฤทธิ ในการแพทย์แผนจีน ได้กล่าวถึงยาที่ใช้รักษาแบบจีนดั้งเดิม เรียกว่าเป็น "ตู๋เอ๋ยิว" หมายถึงยาพิษ โดยนัยหมายถึง ยาพิษทุกตัว จึงต้องเรียนรู้วิธีการแปรสภาพของยาก่อนนำมาใช้ เพื่อลดพิษของยา อีกประการหนึ่ง การใช้ยาร่วมกันหลายๆ ชนิด นอกจากจะช่วยเสริมการออกฤทธิ์ให้ตรงเป้าหมาย และเพิ่มสรรพคุณยา ทั้งยังจะช่วยลดพิษของยาได้^(๑) นอกจากนี้ คำว่าฆ่าเชื้อ ในจีนยังใช้คำว่า "เซียวตู" หรือทำลายพิษ

"พิษ" ในตำรายาล้านนา นอกจากจะหมายถึงฤทธิ ยังอาจเป็น สารพิษ (toxin) (ค่านาม) หรืออาการของพิษ อาการไม่พึงประสงค์จากโรค (กิริยา) จากการใช้ยาที่ไม่ตรงกับโรค เป็นอาการแพ้ สาเหตุเกิดจากลม เรียกว่า ลมพิษ หรืออาการที่เกิดจากการกินอาหารผิดสีาแดง หรือได้กินอาหารที่เป็นพิษ เรียกว่าได้กิน "จ้วนสาร" ก็ได้ อาการพิษเป็น มากหรือน้อย แล้วแต่ชนิดของโรค ตัวอย่างเช่นเป็นไข้ มีอาการปวดหัวมาก อาจเรียกว่า พิษของไข้ หรือ อาการอักเสบ ปวด บวมที่เกิดจากการเป็นฝี เป็นตุ่ม เป็นแผล เหล่านี้ เป็นผลที่เกิดจากการเจ็บป่วย พิษยังอาจเกิดจากการถูกดองกับสารพิษ ทำให้พิษเข้าสู่ร่างกาย ดังเช่นไปถูกหรือดอง กับดินโป่ง ซึ่งหมายถึงดินที่อาจมีพิษของสัตว์พิษปล่อยพิษไว้ ทำให้มีอาการเจ็บป่วย เรียกว่าพิษโป่ง นอกจากนั้นอาจเกิดจากการถูกกระทำทางด้านไสยศาสตร์ หรืออาจเกิดจากการคลอดบุตร แล้วเกิดพิษในร่างกาย เรียกว่า "ออกลูกเป็นพิษ"

การ รักษา ใช้ยาคือ แก้พิษ ยาห้าม หรือยับยั้ง ยาขับ (ขจัดออก) ยาถอนพิษ ยาดับพิษ โดยมีรูปแบบยาฝน ยาแช่ ยารอบ ขึ้นกับอาการและสาเหตุ ตัวอย่างเช่น^(๒)

- ยาแก้ไข้เด็กเป็นพิษ (อาการพิษจากไข้) เอาไส้เดือนเผาไฟแช่น้ำ เอารากผักกูดตัด (ใส่เล็กน้อย) ใส่ข้าวเจ้าจุกกินฯ (แช่ด้วยข้าวสาร-ข้าวเจ้า เอาน้ำกิน)
- ยาห้ามพิษฝี (ยับยั้งการเกิดอาการรุนแรงของฝี) เอาขิงชะงะหมา ทานหรือทอง ดับเต้าน้อย เนิมมะระสี (มะระขี้นก) หลังกาสามราด ดอกด้ายน้ำฝนกินฯ
- ยาลมเสียบพิษ (พิษจากลมที่เสียดแทง สมทว่าให้เกิดอาการพิษ) ได้กินจ้วนสารน สะปะสีใส่ คมใส่ ปากหนึ่งเอารากมะเือง รากมะกรูด รากมะนาว รากมะม่วง ฝรั่งสมุทร ผนตักน้ำข้าวเจ้าจุกกิน
- ยาพิษโป่ง และสะปะ (สรรพะ) พิษตั้งมวลได้ เอารากหัสคัม บังชะมา (พิณาศน์) ปืดปิว (เจตมูลเพลิงแดง) ดอกคำ จันทน์ขาวแดงฝนน้ำอุ่นกินฯ
- ยา "ทิพพิ์พระฤาอยุธยา" เป็นยาถอนพิษ โดยใช้ไม้สัก สนสามใบ ไม้ฝางสี่ม ท้อ หรือ มังมัน หัน สรพิษคำ ฉะยวง เขืองแพงม้า ทานมพุดจอย ต้อยตั้ง รากมะเือง และจันทน์ทั้ง ๒ คือ จันทน์ขาว จันทน์แดง ทั้งหมดนี้นำมาฝนใส่น้ำสะอาด รับประทาน
- ลมพิษ ให้นำรักษาให้ใช้หมากหาง ๓ ยอด บอระเพ็ด ๓ ยอด สรรพหามาบ้า ๓ ยอด หล้าเหี่ยวหมู ๓ ต้น หอมแดง ๑ ถีบ พริก ๑ ลูก นำทั้งหมดนี้มาตำรวมกัน ปั้นเป็นลูกกลอนไว้รับประทานกับน้ำอุ่น จึงคือยบรรเทาอาการจันทวย
- ระวังพิษเบื่อเมาที่เกิดจากการรับประทานยาผิดขนาด ให้ใช้อ้อยแดง ๑ ท่อน ขนาดยาวพอดี แบ่งเป็น ๔ ส่วน ใช้ ๓ ส่วน รากเถาตดหมุดคดหมา แบ่งเป็น ๔ ส่วน ใช้ ๓ ส่วน หล้าปากควายยาวขนาดนิ้วมือ ๓ นิ้วต่อกัน ทั้ง ๓ อย่าง นำไปแช่น้ำที่แช่ด้วยข้าวเจ้าสาร แล้วใช้ เป็นน้ำยาสำหรับรับประทาน

➢ ยาประคบ สำหรับรักษา ผู้ที่ถูกกระทำ ทางไสยศาสตร์ หรือ ถูกต้องอาอรรพ์ประการใด ประการหนึ่ง การรักษาให้เอา โพล หัวซ่า ขมิ้นอ้อย หมากทาง สลอบตัน เจตมูลเพลิงขาว และเจตมูลเพลิงแดง ต้นเขยตาย คนทีสอ ไม้ยาแก้ คือยาแก้ห้าต้นประกอบด้วยต้นหมูปล้อยแดงเถื่อน หนาดคำบอระเพ็ดและตี่งหว้า ใบมะโว้ ทั้งหมดนำมาต้มแล้วรวมยา ผู้ป่วย คือ ต้มยาให้เป็นไอ นำให้ผู้ป่วยสุดคมเข้าไปในร่างกาย หรือ ใช้เป็นยาประคบตามร่างกาย ก็หายจากพิษคุณไสย ดังกล่าว

➢ ยาขับพิษในร่างกาย และรักษาอาการอักเสบจากตุ่มฝี และแผลพุพองที่ขึ้นตามผิวหนังให้นำเอา ชะเอมป้า กล้วยเต่า หนามพุงค้อ ถั่วพู เปลือกหอม ว่านน้ำ หอยตะลະ กระดุกหมาดำ กระดองตะพานน้ำ และงาช้าง นำตำรวมทั้งหมดนี้มาฝนกับหินฝนยา ให้ตกลงไปในน้ำสะอาด แล้ว

นำไปให้คนใช้รับประทาน จนพิษทั้งหลายในร่างกายหลุดขึ้นมาเป็นตุ่มตามผิวหนัง เพื่อให้ตุ่มฝีเหล่านั้นแตกออกโดยไม่มีการอักเสบ หรือทำให้เกิดแผลเป็นในเวลาต่อมา โดยให้นำขี้ผึ้งขาวโพลด กระดุกแก้ง กามวกที่ขึ้นต้นชะเอม สามสิ่งนี้มาฝนลงในน้ำที่แช่ขี้ผึ้งเจ้าสาร แล้วนำไปให้ผู้ป่วยรับประทาน

ยาแก้พิษของหม้อพื้นบ้านลำพูน ใช้ ว่านรางจืดหรือต้นรางจืดกินแก้ยาเบื่อเมาแก้ลมเพลมพัตเช่นยาฆ่าแมลงต่างๆได้ผลวิธีใช้เอาหัว ฝนใส่น้ำข้าวเจ้ารดคอกปากเข้าไปไม่ว่าสัตว์หรือคนถูกยาเบื่อชนิดใดก็ตามเมื่อกินยานี้แล้วก็หายแลถ้ากินเป็นประจำจะช่วยถอนพิษต่างๆในร่างกายและเป็นยาอายุวัฒนะอีกด้วย

การอาบน้ำถอนพิษจากตำรายาโบราณ (1) ต้มอาบหรือแช่สมุนไพรในน้ำอาบ บางทีอาบและกินไปด้วยสมุนไพรเช่น หมากผู้ หมากเมีย ส้มจีน ใบมะเฟือง ใบมะยม หล้าแพรวก ใบมะขามต้มอาบ 6 หม้อแล้วต้มใบส้มกบ มะขามอาบ

การแก้อาการพิษ โดยภูมิปัญญาพื้นบ้าน ยังมีอีกมาก ควรสนใจ และ นำมาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ จึงจะทำให้องค์ความรู้ไม่สูญหาย

อ้างอิง

1. สัมภาษณ์หม้อพื้นบ้านจีน
2. หนานดวงแก้ว สันนิษต์ น.ธ. เอก คัมภีร์มหาตำรายาเภสัช, ฉบับเพชรรัตน์สุวรรณกานนาไทย แปลและรวบรวม
3. เกริก อัครชินเรศ และคณะ เอกสาร ปวีรรตและ แปลโบราณ และพับสา หม้อพื้นบ้านในภาคเหนือ ดำเนินการโดย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่. 2554.
4. ตำรายาหรือภูมิปัญญาพื้นบ้านจังหวัดลำพูน รวบรวมโดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำพูน. 2544.

ปรึกษาเรื่องสมุนไพร/ภูมิปัญญาเพื่อสุขภาพได้ที่

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

e-mail:pharpost@gmail.com

www.pharmacy.cmu.ac.th